

Persony a use case data stewardů v České republice

Autoři

Karolína Menclerová (Masarykova univerzita) <https://orcid.org/0009-0003-5324-1094>

Pavlaína Špringerová (Masarykova univerzita) <https://orcid.org/0009-0007-0326-9645>

Antonín Zita (Masarykova univerzita) <https://orcid.org/0009-0002-1049-107X>

Matyáš Hříman (Univerzita Karlova) <https://orcid.org/0000-0003-0153-9414>

Spolufinancováno
Evropskou unií

Národní repozitářová platforma
pro výzkumná data (NRP)
CESNET, zájmové sdružení právnických osob
Korespondenční adresa: Generála Píky 430/26, 160 00 Praha
info@eosc.cz; www.eosc.cz

Základní informace

Název dokumentu	Persony a use case data stewardů v České republice
Registrační číslo projektu	CZ.02.01.01/00/23_014/0008787
Název KA	KA6.3 Pro-uživatelský přístup implementace služeb NRP a NDI
Zodpovědná osoba	Karolína Menclerová

Historie verzí

Verze	Datum	Popis
1.0	10. 12. 2025	První vydání dokumentu

Obsah

	Základní informace	2
	Historie verzí.....	2
1	Úvod	5
2	Účel dokumentu	6
	Co jsou osoby a proč je používáme	6
	Co jsou use casey a proč jsou důležité	6
	Jak k osobám a use casům přistupovat	6
3	Metodika tvorby osob a use casů	7
	Rozložení rolí data stewardů v českém prostředí	7
4	Osoby a use casey	8
	Persona 1 Fakultní/ústavní data stewardka	8
	Use Case 1 Fakultní/ústavní data stewardka	8
	Persona 2 Týmový/projektový data steward	9
	Persona 3 Institucionální data stewardka	10
	Use Case 3 Institucionální data stewardka	10
5	Závěr.....	11

Shrnutí

Tento dokument představuje tři typické profily data stewardů působících v českém výzkumném prostředí a ukazuje, jaké úkoly, kompetence mají a také jaké nástroje využívají na fakultní, projektové, institucionální i národní úrovni. Persony zachycují hlavní charakteristiky jednotlivých rolí a jejich přínosy pro výzkumníky i instituce, zatímco use case ukazují konkrétní situace, v nichž data stewardi podporují výzkum, projekty a institucionální procesy.

Dokument vychází z pěti hloubkových rozhovorů a dotazníkového šetření mezi 85 českými data stewardy (47 odpovědí). Analýza ukazuje tři hlavní typy rolí: metodicko-strategické (Fakultní data steward – 43 %), technicko-praktické (Projektový data steward – 21 %) a hybridní role (Institucionální data steward – 36 %), které propojují administrativní a technické oblasti. Zjištění potvrzují, že správa výzkumných dat vyžaduje širokou škálu odborností a že data stewardi často zastávají více rolí současně, zejména kvůli omezeným kapacitám institucí.

Cílem dokumentu je nabídnout institucím a data stewardům jasný a přehledný popis rolí, pracovních činností a kompetencí, který může sloužit jako podklad pro plánování kapacit, nastavování podpory pro výzkumné týmy a posilování role data stewardshipu v organizačních strukturách. Dokument také může sloužit jako podklad pro rozvoj služeb EOSC CZ, tvorbu školení, komunikaci, návrh IT nástrojů i strategické plánování podpory výzkumu.

1 Úvod

Data stewardship je v českém výzkumném prostředí dynamicky se rozvíjející oblast, která propojuje metodickou podporu, technické kompetence a institucionální koordinaci. Přestože se role data stewardů napříč institucemi rychle rozšiřuje, není dosud jednotně uchopena a její obsah se výrazně liší podle kontextu.

Aby bylo možno lépe porozumět tomu, kdo data stewardi jsou, jaké činnosti vykonávají a jaké služby potřebují, byly připraveny persony a use casy. Ty slouží jako nástroj k vizualizaci různých typů rolí, zjednodušují orientaci v této profesi a pomáhají institucím i výzkumníkům pochopit skutečnou hodnotu data stewardshipu.

2 Účel dokumentu

Tento dokument shrnuje tři typické profily data stewardů a ukazuje praktické příklady jejich práce v českých institucích. Slouží:

- jako podpůrný materiál pro institucionální plánování,
- jako podklad pro tvorbu školení, komunikačních materiálů a IT nástrojů,
- pro návrh uživatelsky orientovaných služeb v rámci EOSC CZ,
- jako zdroj informací pro vedení institucí, výzkumníky a projektové týmy.

Co jsou persony a proč je používáme

Persony jsou modelové, ale realistické profily odvozené z rozhovorů a dotazníků mezi českými data stewardy. Slouží k tomu, aby:

- ukázaly, kdo data stewardi jsou a jak pracují,
- popsaly jejich odpovědnosti, kompetence, nástroje a výzvy,
- usnadnily návrh služeb, které odpovídají jejich skutečným potřebám,
- pomohly institucím při definování pracovních pozic a plánování kapacit.

Persony neslouží jako popis konkrétních osob, ale jako reprezentace typických rolí v českém prostředí.

Co jsou use casey a proč jsou důležité

Use casey převádějí persony do konkrétních situací a poskytují praktický vhled do toho:

- jak data stewardi řeší specifické úkoly,
- jaké nástroje používají,
- které kompetence potřebují při podpoře výzkumníků,
- jaké jsou reálné dopady jejich práce na projekty a instituce.

Use casey pomáhají ukázat, kdy a s čím se mohou výzkumníci na data stewardy obracet a jaká přidaná hodnota plyne z jejich zapojení.

Jak k personám a use casům přistupovat

Dohromady tak persony a use casey pomáhají:

- zorientovat se v tom, jaké typy data stewardů v institucích existují,
- pochopit šíři jejich práce, od metodik po technickou podporu,
- nastavit očekávání mezi výzkumníky a službami,
- plánovat kapacity, role a dlouhodobý rozvoj podpory.

3 Metodika tvorby person a use casů

Persony a use case vznikly na základě:

- pěti hloubkových rozhovorů s českými data stewardy,
- dotazníkového šetření mezi 85 osobami registrovanými na mapě data stewardů EOSC CZ,
- 47 kompletních odpovědí,
- analýzy pracovních činností, kompetencí a používaných nástrojů.

Rozložení rolí data stewardů v českém prostředí

Výzkum identifikoval tři hlavní role:

- 43 % metodicko-strategické role (Fakultní/ústavní data steward)
- 21 % technicko-praktické role (Týmový/projektový data steward)
- 36 % hybridní role (Institucionální data steward)

Hybridní profily ukazují nejen propojení strategických, metodických a technických kompetencí, ale i **omezené kapacity na institucích**, kde data stewardi často zastávají více rolí současně, od administrativní podpory přes technické činnosti až po koordinaci napříč odděleními či dokonce napříč celou institucí.

4 Persony a use casey

*Procenta představují podíl respondentů (n = 47) podle zaměření jejich práce.

Persona 1 Fakultní/ústavní data stewardka

Lenka Novotná
Fakultní/ústavní data stewardka

„Mojí prací je ukazovat souvislosti, neučím vědce jen jak vyplnit DMP, ale taky proč na tom záleží.“

Čelím: nízké povědomí o roli data stewarda mezi vědci, velká časová zátěž, nedostatek kapacit.

Můj cíl: vědci rozumí smyslu správy dat, podpora vědecké komunity, posouvat kulturu otevřené vědy.

Potřebuji: kvalitní vzdělávací materiály, prostor pro sdílení zkušeností, institucionální podporu.

Náplň práce

Zajišťuji, aby celá fakulta vhodně spravovala data. Koordinuji politiku **otevřené vědy**, metodicky vedu ostatní a propojuji komunikaci mezi vědci, administrativou a IT. Mou rolí je vytvářet prostředí, kde výzkumníci rozumí smyslu **FAIR** dat, jejich data splňují fair principy a vědí, že rozumná otevřenost má přidanou hodnotu.

Příklad z praxe

Koordinace data management plánu (DMP) a školení FAIR principů
Vedou proces tvorby datových plánů u nových projektů. Přípravuji metodické podklady a školím výzkumníky, jak psát DMP smysluplně a ne jen formálně. Často spolupracuji s projektovým oddělením a knihovnou, aby DMP bylo nejen včas odevzdané, ale i použitelné. Výsledkem je sjednocený postup napříč fakultami a kvalitnější data v repozitářích.

MŮJ PROFIL

Hlavní činnosti

- Tvorba datových politik a metodik
- Školení k FAIR a DMP
- Koordinace OS v projektech
- Podpora pro kvalitní DMP a správné zveřejnění v repozitáři
- Propojování knihovny, IT a vedení

Nástroje a kompetence

- Data Stewardship Wizard
DMPOnline
Zenodo
DSpace
Excel
interní šablony DMP
- Znalost Horizon, GAČR a MŠMT
 - Podpora pro kvalitní DMP
 - Metodické vedení a školení FAIR

Přínos / Dopad

- Pro vědce:** Šetím čas, zajišťuji funkčnost DMP a pomáhám, aby data byla snadno uložitelná i sdílená.
- Pro instituci:** Sjednocuji postupy a zajišťuji soulad s evropskými standardy. Pomáhám budovat kulturu sdílení a otevřené vědy.

Koordinátorka otevřené vědy – strategické řízení a metodická podpora napříč fakultou (patří mezi 43 % DS v ČR).

Use Case 1 Fakultní/ústavní data stewardka

Use case 1
Fakultní/ústavní data stewardka

Role data stewarda

- **Pomáhá** výzkumníkům krok za krokem vytvořit kvalitní DMP a pochopit jeho smysl.
- **Koordinuje** komunikaci mezi výzkumníky, projektovým oddělením a knihovnou.
- **Vytváří metodiky** a školení, která sjednocují praxi napříč fakultami.
- **Působí jako mediátor** mezi strategií univerzity a každodenní výzkumnou praxí.

Kompetence

- Znalost požadavků grantových agentur (Horizon Europe, GAČR, MŠMT).
- Schopnost vysvětlit komplexní pravidla jednoduše a prakticky.
- Vedení školení, koordinace týmů, tvorba metodických dokumentů.

Nástroje

Data Stewardship Wizard	Excel
interní šablony DMP	Zenodo
DMPOnline	DSpace

Podpora výzkumníků při tvorbě data management plánů (DMP) a zajištění souladu s politikou otevřené vědy.

Scénář

Na instituci se chystá několik projektů do programu Horizon Europe. Každý z nich vyžaduje DMP, který musí být v souladu s principy FAIR a požadavky poskytovatele. Fakultní/ústavní data stewardka, se zapojuje do procesu hned od začátku. Pomáhá výzkumným týmům pochopit, co od nich grantové agentury očekávají, a překládá administrativní a metodické požadavky do srozumitelného jazyka.

Na úvodním workshopu představí DMP šablonu vytvořenou v Data Stewardship Wizard, vysvětlí rozdíl mezi otevřenými a citlivými daty, a společně s týmy vyplňuje první části formuláře. V průběhu projektu průběžně kontroluje, že DMP odpovídá aktuálním datovým politikám a že je uložen ve vhodném repozitáři. DMP pak pravidelně s vědci upravuje. Současně připravuje podklady pro vedení instituce o tom, jak fakulta plní své závazky vůči politice otevřené vědy.

Přínos pro instituci

Projekty splňují všechny požadavky poskytovatelů financí na otevřenou vědu a instituce se vyhne administrativním a právním chybám.

Zavedení jednotných metodik zvyšuje efektivitu a transparentnost práce s daty.

Posiluje se kultura otevřenosti a sdílení praxe a dat napříč fakultami.

FAIR zlepšuje správu a dohledatelnost dat napříč univerzitou, zvyšují důvěryhodnost instituce vůči partnerům a poskytovatelům financí.

Přínos pro vědce

Zefektivnění práce vědců, propojení v rámci oboru, ochrana proti ztrátě dat.

Díky podpoře se vědci orientují v licencích, metadatech i repozitářích a mají větší důvěru k otevřenému sdílení.

Data jsou snadněji dohledatelná, přístupná a znovu použitelná vědci tak mohou lépe navazovat na existující výzkum.

Ušetří čas a získají jistotu, že jejich projekt splňuje požadavky poskytovatelů.

Koordinátorka otevřené vědy – strategické řízení a metodická podpora napříč fakultou (patří mezi 43 % DS v ČR).

Persona 2 Týmový/projektový data steward

Tomáš Havel Týmový/projektový data steward

„Mám rád, když jsou data opravdu kvalitní. Když vědec otevře dataset a všechno sedí – formáty, metadata, kód.“

Čelím: nedostatečné institucionální uznání odborné role, roztržičnost praxe, časová zátěž.

Můj cíl: dělat data prakticky použitelná, zvyšovat jejich kvalitu a přehlednost.

Potřebuji: lepší propojení výzkumníků s IT a prostor pro sdílení dobré praxe.

Náplň práce

Pomáhám výzkumníkům, aby jejich data byla kvalitní, přehledná a znovu použitelná. Pracuji přímo s týmy na fakultě nebo v projektu, kde zajišťuji technickou podporu FAIR principů – od čištění dat po nastavení repozitářů. Spolupracuji s IT a knihovnou, aby vše fungovalo efektivně a podle standardů.

Příklad z praxe

Validace a čištění dat ve výzkumném projektu
Podílím se na zpracování rozsáhlých datasetů v rámci oborového výzkumu. Pomáhám výzkumníkům připravit data pro sdílení – kontroluji formáty, doplňuji metadata a vytvářím jednoduché skripty pro automatizaci. Výsledek: dataset, který odpovídá principům FAIR, snadno publikovatelný a znovu využitelný pro další analýzy.

MŮJ PROFIL

BLÍZKOST VÝZKUMU

Administrativa Výzkum

ZNALOST IT

MS Office Programování

ROZSAH PŮSOBNOSTI

Tým Instituce

ZAMĚŘENÍ ROLE

Práce s daty Školení

Hlavní činnosti

- Příprava a validace dat
- Čištění datasetů
- Nastavení a správa repozitářů
- Automatizace workflow
- Spolupráce s týmy na kvalitě dat

Nástroje a kompetence

Python
R
GitHub
OpenRefine
Power BI

- FAIR principy
- Validace formátů a tvorba pipeline
- Práce s oborovými repozitáři
- Týmová spolupráce a komunikace s IT

Přínos / Dopad

Pro vědce:
Pomáhám připravit data, aby byla kvalitní, transformovaná, čitelná a snadno sdílená.

Pro instituci:
Podporuji automatizaci, která zlepšuje efektivitu a udržitelnost dat. Zároveň podporuji FAIR standardy.

Specialista na výzkumná data - technická a praktická podpora výzkumných týmů (patří mezi 21 % DS v ČR).

Use Case 2 Týmový/projektový data steward

Use case 2 Týmový/projektový data steward

Role data stewarda

- Pomáhá výzkumným týmům s přípravou, čištěním a validací dat.
- Překládá technické postupy do srozumitelných postupů pro vědce.
- Automatizuje opakované úkoly a nastavuje workflow pro správu dat.
- Zajišťuje, že data splňují FAIR principy a jsou znovu využitelná.
- Spolupracuje s knihovnou, IT a projektovým týmem na správě repozitářů.

Kompetence

- Znalost FAIR principů, metadat a datových formátů.
- Schopnost validovat, transformovat a čistit rozsáhlé datové sady.
- Zkušenost s verzováním dat a automatizací procesů.
- Spolupráce s výzkumníky a podpora při technických problémech.

Nástroje

Python OpenRefine OSF
R Power BI LINDAT
GitHub Zenodo DSpace

Validace, čištění a příprava výzkumných dat pro sdílení a znovuvyužití.

Scénář

Výzkumný tým dokončuje projekt zaměřený na sociodemografická a behaviorální data. Cílem je publikovat výsledný dataset v souladu s FAIR principy a s požadavky poskytovatele. Data však pocházejí z různých zdrojů, mají nejednotné formáty i nekompletní metadata.

Týmový/projektový data steward pomáhá týmu vyřešit technické i organizační překážky. Pomocí Pythonu a OpenRefine připravuje skripty na čištění a kontrolu dat. Ve spolupráci s vědci nastavuje pracovní workflow v GitHubu pro sdílení kódu a verzí souborů. Zároveň kontroluje, že popisy dat splňují požadavky grantové agentury a že dataset je správně uložen v repozitáři. Tím zajišťuje, že výstupy projektu jsou přehledné, znovu využitelné a připravené pro další výzkum.

Přínos pro instituci

Zvyšuje kvalitu a transparentnost datových výstupů.

Zajišťuje, že projekty splňují FAIR principy a podmínky poskytovatelů.

Pomáhá sjednotit přístup ke správě dat napříč fakultami.

Přínos pro vědce

Usnadňuje přípravu a publikaci dat bez technických chyb.

Šetří čas pomocí automatizace a jasných postupů.

Bezpečnost, důvěryhodnost a kvalita dat zajištěna.

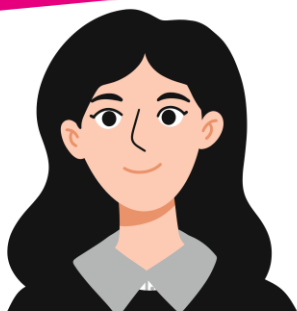
Poskytuje technickou i metodickou podporu přímo u výzkumu.

Specialista na výzkumná data - technická a praktická podpora výzkumných týmů (patří mezi 21 % DS v ČR).

Persona 3 Institucionální data stewardka

Klára Benešová Institucionální data stewardka

„Nechci, aby se otevřená věda zastavila u metodik. Musí fungovat i v praxi – v nástrojích, v datech a v hlavách lidí.“

Čelím: nedostatek kapacit a časová zátěž, složitá koordinace mezi odděleními a fakultami.

Můj cíl: propojit strategii s realitou výzkumu, zlepšovat kulturu sdílení a využívání dat, posouvat otevřenou vědu.

Potřebuji: přístup k aktuálním nástrojům a školením, institucionální podporu a prostor pro sdílení dobré praxe.

Náplň práce

Zajišťuji, aby otevřená věda fungovala nejen v dokumentech, ale i v provozu. Současně s metodikou testuji a zavádím nástroje (DSW, repozitáře, GitHub), ladím workflow a propojení mezi odděleními (výzkum–knihovna–IT). Reprezentuji instituci navenek a uvnitř rozvíjím infrastrukturu a kompetence jiných datastewardů.

Příklad z praxe

Nastavování nové institucionální politiky pro správu výzkumných dat

Spolu s IT a knihovnou jsme sjednotili metodiky, aktualizovali šablony DMP a vytvořili přehled doporučených repozitářů. Zároveň jsem připravila sérii workshopů, kde si datoví stewardi mohli vyzkoušet práci s u nás nově používanými nástroji (DSW, Zenodo, GitHub) a přizpůsobit je potřebám svých fakult.

Hlavní činnosti

- Koordinace týmů DS a rozvoj interní infrastruktury správy dat.
- Tvorba a aktualizace metodik, politik a datových standardů.
- Konzultace a školení v oblasti FAIR a RDM.
- Reprezentace instituce na národní a evropské úrovni.

Nástroje a kompetence

Data Stewardship Wizard
DSpace
OpenAIRE
GitHub

- Znalost FAIR principů, datových politik a standardů (OAI-PMH, Dublin Core).
- Projektové řízení, facilitace týmů, komunikace mezi výzkumem a IT.

MŮJ PROFIL

BLÍZKOST VÝZKUMU

Administrativa Výzkum

ZNALOST IT

MS Office Programování

ROZSAH PŮSOBNOSTI

Tým Instituce

ZAMĚŘENÍ ROLE

Práce s daty Školení

Hybridní a seniorní koordinátor OS a RDM - strategická, metodická i technická koordinace napříč institucí (patří mezi cca 36 % DS v ČR*)

Use Case 3 Institucionální data stewardka

Use case 3 Institucionální data stewardka

Role data stewarda

- **Kombinuje** metodické, technické a koordinační kompetence.
- **Testuje** a zavádí nové nástroje a procesy v oblasti RDM a FAIR dat.
- **Koordinuje** tým DS, školí a sdílí dobrou praxi napříč fakultami.
- **Zajišťuje**, že v každodenní praxi metodické principy skutečně fungují.

Kompetence

- Pokročilá znalost Open Science a FAIR principů.
- Znalost repozitářových a datových systémů a nástrojů (DSpace, Zenodo, GitHub, OpenAIRE).
- Projektové řízení a koordinace mezi týmy (IT, knihovna, výzkum).

Nástroje

Data Stewardship Wizard DSpace
OpenAIRE GitHub
Interní reportingové a projektové systémy.

Propojování strategické, metodické a technické úrovně správy dat.

Scénář

Na instituci vzniká nový systém pro otevřenou vědu a správu výzkumných dat. Institucionální data stewardka stojí mezi strategickou úrovní vedení a každodenní praxí výzkumníků. Podílí se na nastavování metodik i samotných procesů práce s daty. Pomáhá převádět FAIR principy a institucionální politiky do konkrétních pracovních postupů a technických řešení.

V praxi to znamená, že koordinuje tým data stewardů, ale zároveň sama ověřuje funkčnost nástrojů a toků dat, např. testuje nové repozitářové systémy, pomáhá s mapováním workflow nebo připravuje ukázkové šablony DMP. Komunikuje s vedením univerzity, IT i výzkumníky a propojuje jejich potřeby při zavádění datových služeb. Často zastupuje instituci v rámci národních nebo evropských aktivit (EOSC CZ, OpenAIRE) a pomáhá rozvíjet interní infrastrukturu pro sdílení dat.

Přínos pro instituci

Propojuje strategické cíle s reálnými procesy správy dat.

Zajišťuje, že politiky otevřené vědy mají oporu v praxi a nástrojích.

Rozvíjí služby DS a podporuje institucionální kompetence v RDM.

Zvyšuje viditelnost instituce na evropské úrovni a podporuje interoperabilitu systémů.

Přínos pro vědce

Pomáhá zavádět nástroje a pracovní postupy pro správu dat.

Umožňuje efektivnější sdílení a archivaci výzkumných dat.

Zajišťuje, že školení a metodické pokyny odpovídají reálným potřebám výzkumu.

Hybridní a seniorní koordinátor OS a RDM - strategická, metodická i technická koordinace napříč institucí (patří mezi cca 36 % DS v ČR*)

5 Závěr

Persony a use casy poskytují ucelený obraz o tom, jak data stewardi podporují výzkum, instituce a otevřenou vědu. Zatímco osoby představují profesní profily a typické pracovní oblasti, use casy ukazují praktické situace, v nichž jejich práce vytváří přímou hodnotu. Dokument slouží jako podklad pro instituce, výzkumníky i vývojáře služeb, kteří potřebují porozumět tomu, jak data stewardship v praxi funguje a proč je nezbytnou součástí moderního výzkumného ekosystému.